

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A község egyik fontos építményének számbavételekor meg kell említenünk első között a tölcser alakú Kossuth tér közepén álló, műemlék jellegű református templomot a taglalt előzmények és épületelődök után. Helyi hagyomány szerint régi, szép tornyú, már a török időkben is meglévő templomunkat a Körös alámosta és leomlott. Régi harangjáról azt vallották, hogy „az Atyák öntették Váradon(...) hangja kihallott Kígyósig, Büngösdig és Vésztőig is. A Pogány gyakran kijárt prédikálni, azon toronyból levették... Gellaiak, Ölyvödiek, Vésztőiek, Antiak ide jöttek lakni, minthogy itten bátorságosabb volt a lakás, és azoknak apróbb harangjok lévén, azokkal harangoztak”.

1712-ben kis templomot építettek paticsból, majd később vályogból, s mellé fatornyot emeltek. A templomot 1735-ben renoválták ugyan, de mindhiába, ezért 1755-ben – vármegyei jóváhagyással – a régi alapjaira új faépületet, eléje 1771-ben egy nagy portikuszt készítettek. 1782-ben helytartótanácsi engedéllyel megépítettek egy hat öl magas fatornyot, szélvitorlával. 1786-ban a toronyhoz 123 fontos harangot öntettek, a következő évben pedig megnagyobbították a már korábban meglévő kis harangot. A templomban különleges márványkeresztelő medence található. A templom egyhajós, homlokzat előtti toronnyal, félköríves záródással. A toronytörzsön átvezető bejárati ajtó egyenes záródású, kőkeretes. A második szint közepén egyszerű keretezésű körablak, a legfelső szinten félköríves ablakok láthatók. A toronytörzset órapárkány – benne órával – zárja. A toronysisakon a felújítást megörökítő 1867-es évszám látható, a sisak tetején gömbös, csillagos, zászlós csúcscsúzt helyeztek el. A tornyot a hajóval íves oromfal köti össze, két szélén copf díszítésű vázával. A templom bal oldalán a hajóhoz portikusz is csatlakozik. Az épület nyeregtetős, a záró résznél félkörívesen kontyolva. A szentegyház belső tere három boltszakaszos, hátsó részén negyedgömb kupolával fedett. Megvilágítására a baloldalon három, a jobb oldalon további két félkörív záródású ablak szolgál. A hajó rövid oldalán található a nyomott, félköríves, két oszlopon nyugvó, három ívsoros alátámasztású, barokkos motívumokkal díszített karzat. A berendezés klasszicizáló, copf stílusjegyekkel készült. Padlóját széles hajópadló burkolja. A templom az 1978-as földrengés idején megsérült, helyreállítása hat esztendeig tartott. Az épületet olyan rejtett vasbeton szerkezettel erősítették meg, mely az UNESCO figyelmét is felkeltette. Az 1912-ben épült orgona is műemléki védelem alatt áll. Szintén egyedülálló módon, különleges tölgyfa berendezés is van a templom belsejében.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Doboz község egyik fontos építményét a Kossuth tér közepén álló, műemlék jellegű tölcser alakú református templomot azért szeretnénk felvetetni az értéktárunkba mert sok minden más mellett, történelmi és eszmei értékekkel rendelkezik az épület. Az épületet olyan rejtett vasbeton szerkezettel erősítették meg, mely az UNESCO figyelmét is felkeltette. Az 1912-ben épült orgona is műemléki védelem alatt áll. Szintén egyedülálló módon, különleges tölgyfa berendezés is van a templom belsejében. A templom és a parókia kegytárgyai közül megemlíthetünk egy 1767-ben ónból készült, vésett díszítésű, szalagfüles, „A Dobozi Eklesia Költségén 1767” feliratú boroskancsót, egy 1775-ben, Fazekas János debreceni ötvös által ónból, öntött díszítéssel készített, gyűrűkkel tagolt testű, fenyőtoboz alakú fogóval és rovátkolt billentővel ellátott boroskannát, derekán bekarcolt felirattal: „DOBOZI SZ: EKL. Részire Tabajdi János Vette ANNO 1775.” és egy XVIII. századra keltezhető, díszítés nélküli, gyűrűs, gömb alakú nóduszú, virágkehely kuppájú ónkelyhet. Doboz egyik igen jelentős épített „öröksége” a környező települések közös szellemi értékeit hordozza ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Ezúton szeretné Doboz Nagyközség az épületet, mint kulturális örökséget megőrizni.